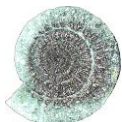

Sodankylä 2021

**Kelukoskenmaan asemakaavan
arkeologinen inventointi**

Jaana Itäpalo 10.12.2021

KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU

Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti arkeologisen inventoinnin Sodankylän Kelukoskenmaan asemakaavan alueella. Alue sijaitsee Sodankylän keskustasta n. 3,5 km pohjoiseen Kitisen länsirannalla. Tar kastelualueen pinta-ala on n. 13 ha. Työn suoritti FM Jaana Itäpalo 21.6.2021.

Alueelta ei tunnettu arkeologisia kohteita ennen inventointia. Lähin tunnettu on *Poikamellan* kivi-pronssikautinen asuinpaikka ja pyyntikuoppakohde kaavan tuntumassa (Museoviraston muinaisjäännöstunnus 1000000436). Muut lähimmät kohteet ovat joen itäpuolella n. 1 km kaakkoon *Kelukoski* kivikautinen asuinpaikka (1000000467), n. 1,4 km eteläkaakkoon *Ulkusijankangas S* kivikautinen asuinpaikka (1000012435), n. 1,5 km etelään *Suukangas* kvartsihavaintopaikka (1000031268) ja 0,7 km itäkoilliseen ajoittamaton *Pai-kanmellansuvanto* maarakenteet/kuopat (1000036525).

Inventoinnissa ei havaittu arkeologisia kohteita. Kohdealueella on suuri määrä Lapin jääkäripataljoonan 1960-70-lukujen sekä myöhempiin puolustusvoimien harjoituksiin liittyviä kaivantoja, jotka huomioitiin muuna kohteena.

Sisällysluettelo

	S.
1. Perustiedot.....	3
2. Lähtökohdat ja menetelmät.....	3
2.1 Tutkimushistoria.....	4
2.2 Menetelmä.....	5
3. Maisema, topografia ja geologia.....	5
4. Alueen maankäytön historiaa	7
5. Tulokset.....	9
6. Kohdetiedot.....	10
7. Aineistoluettelo.....	14

1. Perustiedot

Selvitysalue:	Kelukoskenmaan asemakaava, n. 13 ha
Tilaaja:	Sodankylän kunta
Laji:	osaininventointi
Kenttätyöaika:	21.6.2021, yhteensä 1 kenttätyöpäivä
Karttanumerot:	TM35-lehtijako U4433L, vanha yleislehtijako 371309 (mk 1:20000)
Korkeus:	n. 180 – 182,50 m mpy Koordinaattijärjestelmä: ETRS-TM35 FIN - tasokoordinaatisto
Aiemmat löydöt:	- Inventointilöydöt: - Aiemmat tutkimukset: -

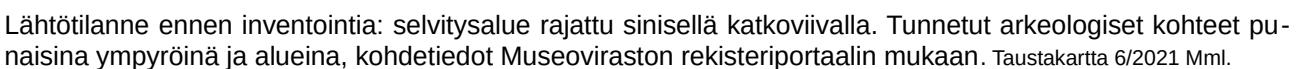
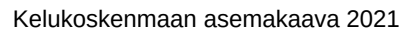
Kaavan yleissijainti.

2. Lähtökohdat ja menetelmät

Sodankylän kunnassa on aloitettu Kelukoskenmaan asemakaavan laadinta n. 3,5 km kunnan keskustasta pohjoiseen Kitisen länsipuolelle. Alue on rakentamatonta mäntyä kasvavaa hiekkakangasta. Kaavatyön tarkoituksena on laatia asemakaava, jossa varaudutaan yritystoimintojen tontti- ja toimitilarpeisiin.

Alueelta ei tunnettu arkeologisia kohteita ennen inventointia. Lähin tunnettu on n. 50 m kaavan eteläpuolella *Poikamellan* kivi-pronssikautinen asuinpaikka ja pyyntikuoppakohde, jossa asuinpaikan on tulkittu jääneen suurelta osin voimalaitosrakentamisen seurauksena veden alle (Museoviraston muinaisjäännotunnus 1000000436), kohteesta on paikannettu myös puolustusvarustuksia. Muut lähimmät kohteet ovat joen itäpuolella n. 0,7-1,5 kilometrin etäisyydellä *Kelukoski* kivikautinen asuinpaikka (1000000467), *Ulkusijankangas S* kivikautinen asuinpaikka (1000012435), *Suukangas* kvartsihavaintopaikka (1000031268) ja *Paikanmellansuvanto* maarakenteet/kuopat (1000036525).

Kaavan alue vaikutti otolliselta löytää arkeologisia kohteita, sijaintikorkeus vastaa Anculysjärven rantavaihetta n. 10 000 vuotta sitten.

Kitisen ranta-alueilla tehtiin vuonna 1978 ensimmäinen laajempi inventointi, joka liittyi voimalaitosrakentamissuunnitelmiin (Markku Torvinen, Museovirasto). Vuonna 1987 inventoitiin lähialueella liittyen Kitisen Kurkikosken voimalaitosrakentamissuunnitelmiin (Jarmo Kankaanpää ja Petri Halinen, Museovirasto) ja vuonna 1991 Kulu- ja Matarakosken voimalaitospatojen vaikutusalueella (Petri Halinen, Harri Uuksulainen ja Jyri Saukkonen, Museovirasto). Viime aikoina lähialueella on tehty useita inventointeja: vuonna 2017 liittyen Viikinkiaavan kaivoshankkeeseen (Vesa Laulumaa, Museovirasto), 2019 Sakatin kaivoshankkeeseen (Vesa Laulumaa ja Johanna Seppä, Museovirasto) ja viimeksi vuonna 2020 Kirkonkylän osayleiskaavan laadintaan (Jaana Itäpalo ja Hans-Peter Schulz, Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu). Lähistöllä on inventoitu myös vuonna 2013 Metsähallituksen metsätalousmaiden kulttuuriperintöinventoinnissa (Juha-Pekka Joona). Kulu- kosken ja Poikamellan kivikautisilla kohteilla on tehty kaivauksia vuonna 1992 (Petri Halinen, Museovirasto), 1993 (Mika Sarkkinen, Museovirasto) ja 1994 (Kaarlo Katiskoski ja Eeva Raike, Museovirasto).

2.2 Menetelmä

Maastoinventointi perustui alueella ja lähistöllä tehtyjen aiempien arkeologisten selvitysten tuloksiin, Maanmittaushallituksen maaperäkarttoihin, ortokuvaan, korkeusmalliin, laserkeilausaineistoon ja Museoviraston arkeologisista kohteista ylläpitämään digitaaliseen tietokantaan. Kirjallisuuden ja netistä löytyvien historiallisten karttojen sekä arkistoaineiston avulla selvitettiin alueen maankäytön historiaa.

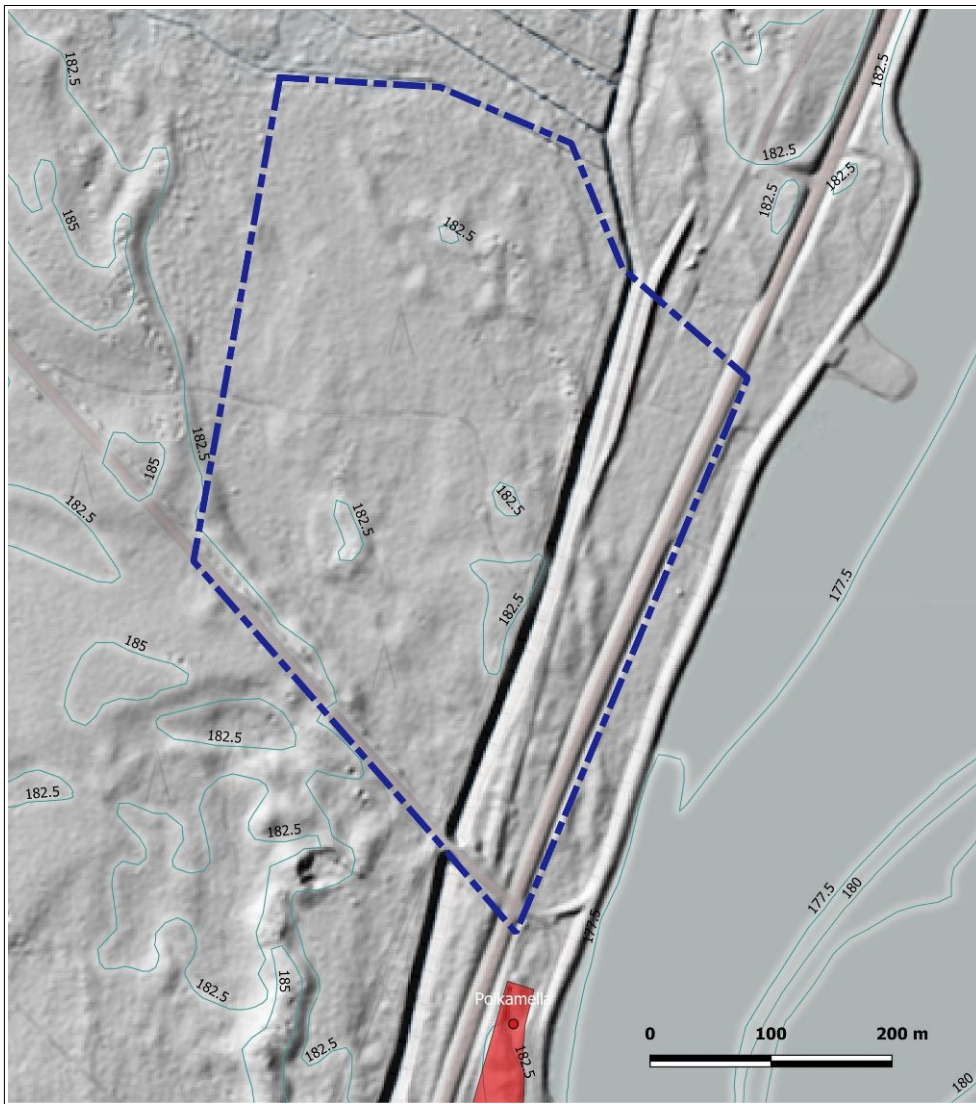
Kenttätyömenetelmät olivat pintahavainnointi, valokuvaaminen ja kairaus käsikairalla. Koko alue käytiin kattavasti läpi.

3. Maisema, topografia ja geologia

Kaavan suunnittelualue sijaitsee Kitisen länsipuolella, idässä alue rajautuu Rovaniemi-Ivalontiehen, etelässä Jeesiönratsutiehen, pohjois-, etelä- ja länsipuolella on metsämaata. Alue on matalaa tai vain jonkin verran kumpuilevaa hiekkakangasta, puusto on harvaa mäntymetsää. Sillä kulkee joitakin metsäpolkuja tai -teitä, itäosassa on syvä kanava, joka liittyy Kelukosken patoamiseen, mm. tähän ja maanottoon liittyen kaakkoisosassa alkuperäiset maakerrokset ovat paikoin kokonaan hävinneet. Kitisen pintaa on nostettu Kelukosken patoamisen yhteydessä joitakin metrejä, ranta on vahvistettu patovalilla.

Kaavan suunnittelualue ortokuvalla. Tausta-aineistot Mml 6/2021.

Selvitysalue vasten vinovalovarjoste 2 m DEM. Tausta-aineistot Mml 6/2021. Inventointialue rajattu katkoviivalla. Lidar-kuvassa erottuu runsaasti kuoppia kohdealueella ja sen lähistön kankailla.

2. Alueella sijaitsee runsaasti moderneja puolustusvoimien harjoituksiin liittyviä kaivantoja. Kangasta luoteeseen, edessä harjoituskaivanto.

3. Kangasta alueen pohjoisosassa, edessä juoksuhauta, kuva luoteeseen.

4. Ampumasuojia kaavan lounaisreunalla, kuva kaakkoon.

5. Kanava kaavan itäosassa, kuva pohjoiseen.

4. Alueen maankäytön historiaa

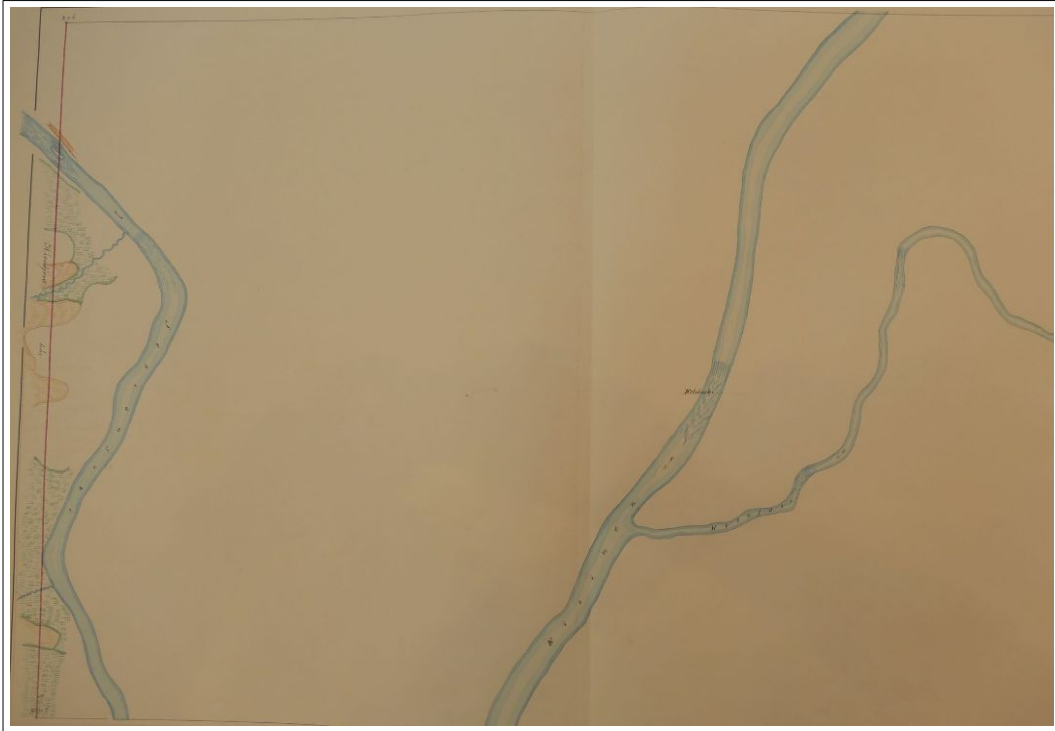
Kohdealue sijaitsee mesoliittisen ajan rannan korkeudella n. 180-182,50 m mpy, joka vastaa aikaa karkeasti n. 10 000 vuotta sitten.

Noin 50 m kohdealueesta etelään sijaitsee *Poikamellan* kivi-pronssikautinen asuinpaikka ja pyyntikuoppa-kohde, paikalta mainitaan myös puolustusvarustuksia (Museoviraston muinaisjäännöstunnus 1000000436). Asuinpaikka lienee suurimmaksi osaksi hävinnyt Kitisen veden pinnan noston seurauksena. Kaivauksissa on tutkittu mm. kodanpohja, ajoittavina löytöinä on saatu mm. Sär 2-asbestikeramiikkaa. Joen itäpuolelta n. 1-1,4 km kaakkoon ja eteläkaakkoon sijaitsee kivikautiset asuinpaikat *Kelukoski* ja *Ulkusijankangas S*, joista Kelukosken kohde on myös pitkälti hävinnyt voimalaitosrakentamisen seurauksena, C-14 näytteet ajoittavat kohteen nuoremmalle kivikaudelle, luulöydöt on analysoitu pääosin peuraksi ja hirveksi, myös hauki ja maja-va voitiin tunnistaa. Edellisten lisäksi n. 1,5 km etelään sijaitsevat ajoitukseltaan ja funktioltaan epävarmat *Suukangas* kvartsihavaintopaikka (1000031268) sekä vielä 0,7 km itäkoilliseen *Paikanmellansuvanto* maarakenteet/kuopat (1000036525).

Vanhemmilla kartoilla ei ole asutukseen tai suoraan elinkeinoihin viittaavia merkintöjä. Lähin asutus Kosken-niska Kelukosken länsirannalla on merkitty vuoden 1962 peruskartalle.

Sodankylässä on useita 2. maailmansodanaikaisia kohteita, joista lähimmät mainitaan n. 50 eteläpuolelta Poikamellan kohteesta. Paikalliselta eläkkeellä olevalta ammattisotilaalta saatujen tietojen mukaan Kelukoskenmaa on ollut 1960-70-luvulla Lapin jääkäripataljoonan sekä myöhemminkin puolustusvoimien harjoitus-alueena. Kohdealueella ja lähikankailla on runsaasti tähän liittyviä eri tyyppisiä kaivantoja ja kuoppia.

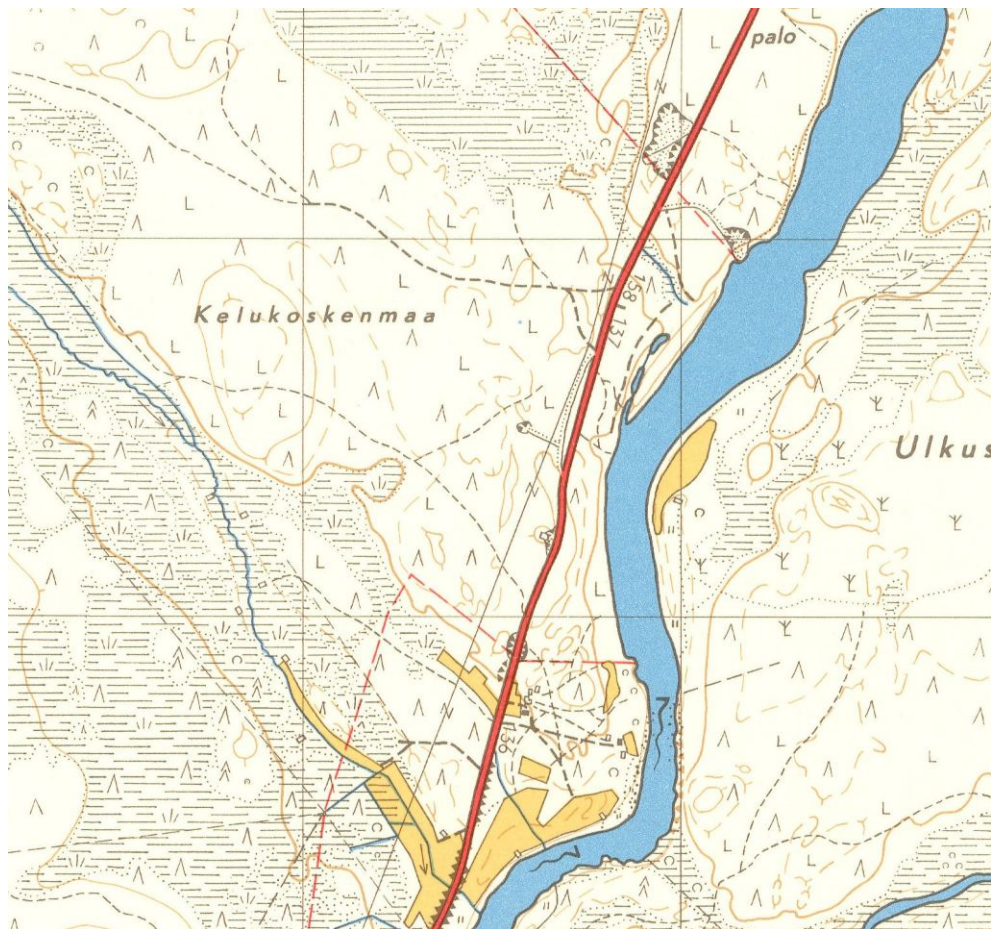
Kemijoen uitot alkoivat 1860-luvulla ja jatkuivat 1990-luvun alkuun. Paikallisen tiedon mukaan myös kohde-alueen itäpuolisella ranta-alueilla on ollut uittotoimintaan liittyvää toimintaa. Nykyisin Kitisen rannassa on patoravalli ja sen länsipuolinen alue on tasoitettu, patoravallin päällä kulkee ajotie.

Ote vuonna 1874 isoajakoa varten mitatusta kartasta Kelukosken ja Jeesiöjoen väliseltä alueelta, kohde-alueella ei esiinny lainkaan merkintöjä. Kartta: Kansallisarkisto: Sodankylä, L20.

Yksityiskohta vuoden 1642 Kemin Lappia esittävästä kartasta, josta vesistöt ovat pääosin tunnistettavissa. Mielenkiintoinen merkintä on Utsamonvaaran pohjoispuolelle Jeesiöjoen rannalle merkitty lapinkylä. Alkuperäinen kartta: Ruotsin valtion arkisto, SE/KrA/0410/J/011a.

Ote vuoden 1962 peruskartasta, vedenpinnan nosto on muuttanut jokiuomaa etenkin Kitisen alavalla itäran-
nalla. Kartta: Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,
<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>.

5. Tulokset

Inventoinnissa ei havaittu arkeologisia kohteita. Kaavan suunnittelualueella sijaitsee lukuisa määrä 1960-70-luvuilta lähtien puolustusvoimien harjoituksissa syntyneitä kaivantoja ja kuoppia, paikallisen asiantuntijatien mukaan niitä sijaitsee myös lähikankailla.

10.12.2021

Jaana Itäpalo

6. Kohdetiedot

Kelukoskenmaa			
Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri	-	TM35-lehtijako	S5242L
Laji	Muu kohde	Vanha yleislehtijako	354406
Tyyppi	Maarakenteet	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7483750 I: 482630
Tyypin tarkenne	Kaivannot	N2000	Z n. 245-250 m
Ajoitus	moderni	Koordinaattiselite	Kohde nro 2003 alueen itäreunalla
Aiemmat tutkimukset	-	Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi, kai- raus
Aiemmat löydöt	-	Inventointilöydöt	-
Kuvaus:			
Kitisen länsipuolella, Jeesiönratsutien ja Rovaniemi-Ivalotien välisellä Kelukoskenmaa-nimisellä kankaalla. Paikka on loivasti kumpuilevalla hiekkakangasta, puusto on harvaa mäntymetsää. Alueella on yli 200 erityyppistä kaivantoja: ampumasuojia/tulipesäkkeitä, poteroita sekä epämääräisempiä pieniä kuoppia, kolme n. 120-250 m pitkää eri kuvioista juoksuhautaa, yhdessä on useita sivuhaaroja, juoksuhautoihin on kaivettu myös ampumasuojia. Osassa ampumasuojissa on hirsikertoja, joissakin hirret ovat jo pitkälle lahonneita, osassa varsin hyvin säilyneitä. Alueella on myös rautaromua, kuten ruostuneita muonapurkkeja jne. Kohteen eteläpäässä on ihan viime aikoina tehtyjä kaivantoja/juoksuhautoja, osin samoille kohdille, missä niitä on ollut aiemminkin. Vanhempien jäänteiden pintaa peittää kasvillisuus ja päällä kasvaa varttunuttakin puustoa. Paikallinen eläkkeellä oleva ammattisotilas kertoi, että alue on ollut Lapin jääkäripataljoonan harjoituskenttänä lähinnä 1960-70-luvuilla sekä myöhemminkin puolustusvoimien harjoitusalueena, ja että vastaavia harjoitusalueita on ollut myös lähialueilla. Eteläpuolella sijaitsevasta Poikamellan kohteesta mainitut puolustusvarustuksiksi luokitellut jäänteet eivät myöskään saatujen tietojen perusteella ole sodanaikaisia. Lidar-aineistossa erottuu lähikankailla, mm. heti kaava-alueen länsipuolella, runsaasti ilmeisiä puolustusvoimien toimintaan liittyviä ko. kuoppajäännöksiä.			
Ehdotus suojavyöhykkeeksi:	-.		

Itäisimmän juoksuhaudan eteläpäättä, kaakkoon.

Kohde 1954, ampumasuoja/tulipesäke.

Metalliromua alueen keskivaiheilla.

Viime aikoina tehty kaivanto kaavan lounaisreunalla.

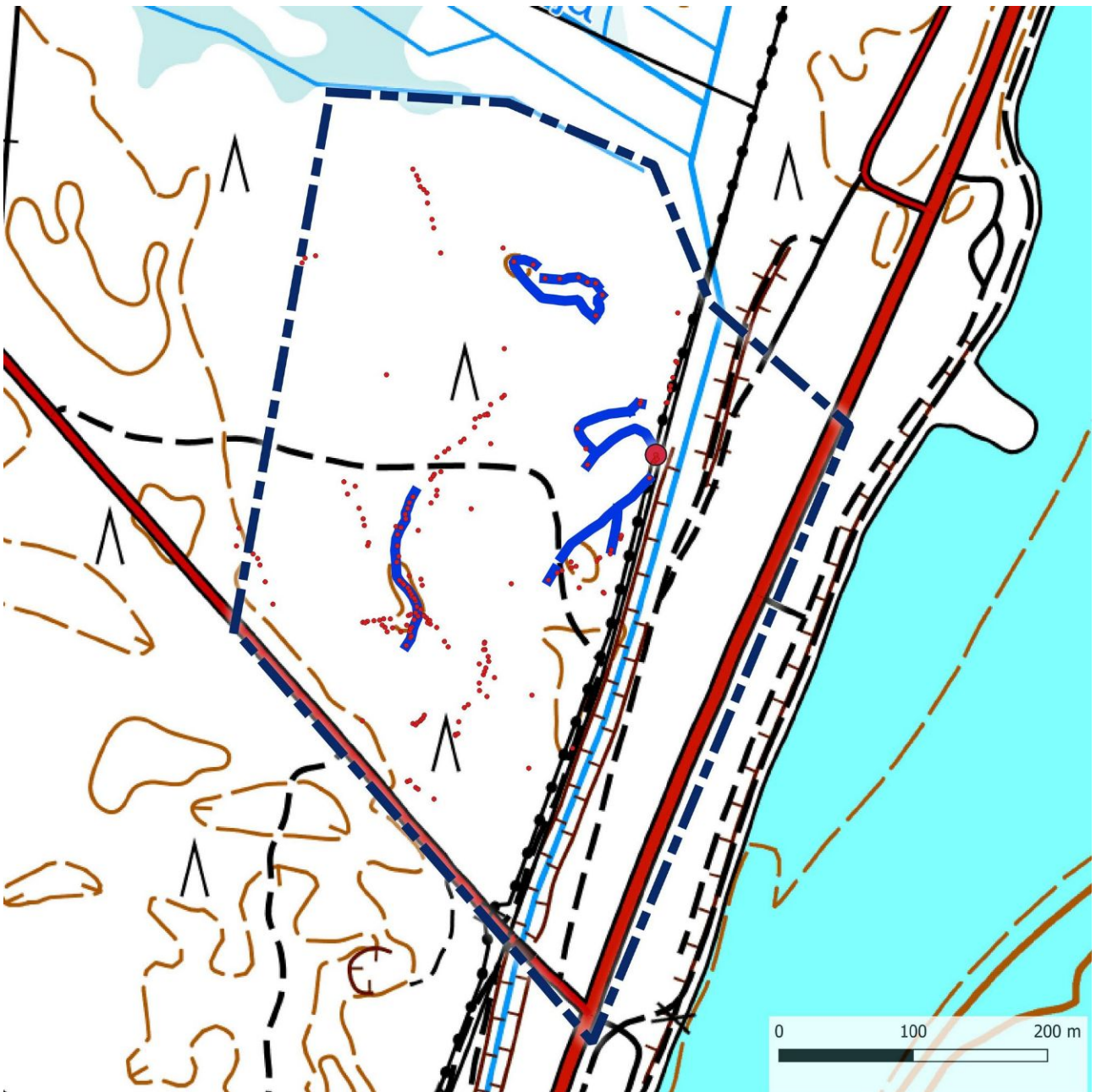
Alueella on runsaasti pieniä pyöreitä tai kaarevia poterokuoppia.

Kaivantoja on myös Jeesiönratsutien eteläpuolella.

Kohde 2012 alueen koillisosassa.

Kartoitetut jäännökset, juoksuhaudat sinisenä viivana, ampumasuojat, poterot ja muut kuoppakohteet pisteinä, kohdekoordinaatit punaisena ympyrä (kohde raportin kansikuvassa). Taustakartta Mml 6/2021.

Alakohteet koordinaatit:

name, (x, N, 11, 3	y, N, 11, 3				
1880	482445, 425	7483507, 492	1991	482591, 195	7483648, 120
1881	482447, 354	7483508, 149	1992	482591, 832	7483647, 447
1882	482451, 682	7483502, 992	1993	482586, 516	7483671, 451
1883	482453, 512	7483501, 753	1994	482588, 626	7483673, 779
1884	482465, 267	7483494, 429	1995	482596, 428	7483676, 626
1885	482411, 940	7483552, 643	1996	482597, 132	7483679, 632
1886	482449, 601	7483550, 499	1997	482603, 942	7483687, 837
1887	482451, 647	7483549, 482	1998	482604, 508	7483689, 394
1888	482452, 941	7483551, 146	1999	482604, 643	7483690, 396
1889	482455, 132	7483552, 580	2000	482628, 646	7483744, 645
1890	482455, 951	7483553, 578	2001	482629, 554	7483746, 199
1891	482457, 155	7483554, 685	2002	482631, 143	7483747, 192
1892	482458, 110	7483556, 797	2003	482630, 436	7483750, 319
1893	482481, 108	7483542, 375	2005	482579, 544	7483742, 848
1894	482481, 232	7483541, 705	2006	482578, 382	7483754, 785
1895	482483, 079	7483543, 031	2008	482571, 811	7483769, 879
1896	482483, 736	7483551, 834	2012	482619, 196	7483790, 305
1897	482487, 869	7483562, 398	2013	482618, 583	7483788, 190
1898	482490, 749	7483564, 609	2014	482638, 044	7483788, 843
1899	482504, 730	7483570, 648	2015	482639, 073	7483789, 282
1900	482499, 156	7483575, 033	2016	482640, 800	7483798, 302
1901	482498, 937	7483580, 609	2017	482641, 292	7483801, 643
1902	482502, 099	7483586, 831	2018	482643, 085	7483807, 763
1903	482502, 885	7483589, 167	2019	482646, 192	7483818, 668
1904	482503, 843	7483591, 836	2020	482645, 216	7483819, 790
1905	482506, 014	7483596, 727	2021	482646, 735	7483855, 790
1906	482498, 945	7483594, 879	2022	482585, 745	7483853, 737
1907	482503, 335	7483605, 553	2024	482590, 593	7483869, 090
1908	482502, 986	7483611, 018	2025	482539, 173	7483891, 614
1909	482505, 567	7483600, 298	2026	482524, 777	7483893, 827
1910	482510, 296	7483584, 659	2027	482516, 720	7483904, 025
1911	482502, 222	7483605, 448	2029	482585, 690	7483877, 818
1912	482502, 724	7483610, 128	2030	482579, 452	7483878, 640
1913	482475, 808	7483607, 518	2031	482572, 891	7483882, 250
1914	482473, 098	7483611, 549	2033	482558, 858	7483881, 116
1915	482467, 308	7483621, 956	2034	482547, 999	7483881, 411
1916	482462, 577	7483624, 440	2035	482517, 595	7483829, 212
1917	482460, 447	7483625, 569	2036	482517, 623	7483794, 540
1918	482462, 167	7483627, 118	2037	482515, 859	7483792, 879
1919	482459, 743	7483629, 141	2038	482507, 401	7483787, 695
1920	482457, 703	7483630, 938	2039	482505, 004	7483780, 799
1921	482457, 743	7483630, 604	2040	482505, 297	7483779, 905
1922	482455, 636	7483635, 300	2041	482502, 946	7483779, 920
1923	482440, 601	7483618, 565	2042	482499, 431	7483778, 717
1924	482434, 464	7483621, 727	2043	482495, 914	7483777, 068
1925	482430, 467	7483618, 744	2044	482495, 488	7483770, 828
1926	482428, 779	7483622, 099	2045	482487, 690	7483761, 960
1927	482426, 737	7483623, 785	2046	482485, 153	7483759, 859
1928	482424, 836	7483627, 365	2047	482476, 097	7483754, 790
1929	482427, 879	7483628, 349	2048	482473, 217	7483752, 579
1930	482432, 797	7483628, 316	2049	482467, 460	7483748, 492
1931	482420, 643	7483626, 947	2050	482470, 425	7483737, 770
1932	482415, 851	7483626, 533	2051	482465, 538	7483735, 907
1933	482412, 382	7483625, 776	2052	482464, 673	7483734, 463
1934	482414, 133	7483625, 541	2053	482462, 905	7483732, 134
1935	482444, 725	7483608, 504	2054	482467, 469	7483723, 965
1936	482447, 715	7483614, 393	2055	482467, 186	7483720, 065
1937	482447, 189	7483618, 967	2056	482463, 087	7483714, 518
1938	482444, 996	7483623, 664	2057	482453, 544	7483694, 067
1939	482446, 241	7483630, 791	2058	482415, 967	7483682, 833
1940	482448, 000	7483631, 672	2059	482416, 581	7483685, 059
1941	482453, 465	7483630, 298	2060	482413, 458	7483697, 789
1942	482452, 614	7483637, 438	2061	482412, 592	7483702, 700
1943	482451, 701	7483641, 681	2062	482409, 566	7483710, 636
1944	482451, 068	7483642, 911	2063	482400, 955	7483721, 173
1945	482448, 731	7483645, 157	2064	482406, 681	7483726, 932
1946	482448, 485	7483646, 831	2066	482398, 279	7483730, 221
1947	482445, 907	7483651, 419	2067	482429, 937	7483809, 835
1948	482441, 784	7483655, 125	2068	482470, 259	7483900, 319
1949	482439, 658	7483657, 034	2069	482465, 038	7483918, 971
1950	482446, 821	7483660, 331	2070	482463, 797	7483925, 334
1951	482456, 482	7483653, 355	2071	482460, 414	7483937, 509
1952	482455, 571	7483657, 821	2072	482460, 036	7483944, 981
1954	482436, 972	7483697, 076	2073	482457, 658	7483947, 449
1957	482449, 775	7483718, 954	2074	482455, 022	7483949, 697
1958	482447, 053	7483714, 735	2075	482453, 857	7483954, 610
1959	482445, 699	7483710, 508	2076	482452, 425	7483957, 852
1960	482443, 917	7483706, 172	2077	482449, 592	7483962, 665
1961	482444, 365	7483702, 713	2078	482377, 202	7483898, 260
1962	482440, 773	7483696, 270	2079	482369, 365	7483896, 528
1963	482438, 173	7483691, 047	2080	482367, 118	7483892, 975
1964	482438, 075	7483682, 687	2081	482320, 179	7483695, 733
1965	482439, 049	7483674, 876	2082	482318, 295	7483682, 591
1966	482437, 695	7483670, 537	2083	482330, 700	7483676, 599
1967	482442, 802	7483653, 892	2084	482334, 098	7483673, 232
1968	482447, 258	7483648, 845	2085	482335, 819	7483668, 426
1969	482450, 603	7483643, 695	2086	482339, 713	7483655, 914
1970	482451, 643	7483632, 874	2087	482345, 461	7483639, 264
1971	482450, 454	7483627, 642	2088	482568, 324	7483532, 212
1972	482448, 921	7483622, 189	2092	482535, 811	7483517, 355
1973	482447, 888	7483621, 193	2091	482507, 483	7483758, 532
1974	482448, 405	7483615, 392	2090	482492, 937	7483710, 150
1975	482522, 815	7483654, 478	2089	482538, 156	7483571, 647
1985	482560, 554	7483664, 264	1976	482550, 457	7483657, 131
1986	482557, 036	7483662, 503	1981	482625, 648	7483732, 999
1987	482567, 667	7483666, 447			
1988	482567, 225	7483670, 686			
1989	482571, 009	7483667, 428			
1990	482573, 342	7483651, 470			

7. Aineistoluettelo

Arkistoaineisto:

Ruotsin valtion arkisto, Geometrisk Delineation öwfer Kiemi Lappmarck, SE/KrA/0410/J/011a

Kansallisarkisto: Isonjaonkartat: Sodankylä, L20:5/1-30 (1874-1874), L20:5/197-202 (1916-1916), L20:5/209-210, L20:5/206-208, L20:5/211-214 ja L20:5/203-205 (1924-1924), L20:5/215-220 (1926-1926), L20:5/221-226 (1927-1927), L20:5/227-229 (1928-1928), L20:5/257-263 (1931-1931), L20:5/285-290 (1933-1933), L20:5/301-303 (1937-1937)

Digitaalinen aineisto

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto: Sodankylä, <http://digi.narc.fi/digi/search.ka>

Geologian tutkimuskeskus,
<http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,
<https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>
<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto, Kulttuuriympäristön palveluikkuna, arkeologiset kohteet ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit arkeologia, <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>

Vanha kartta, <https://expo.oscapps.jyu.fi/s/vanhakartta/page/etusivu>

Kirjallisuus

Onnela Samuli, Sodankylä, Sompio, ja Keminkylä osana Kemin Lappia vuoteen 1747. Suur-Sodankylän historia 1. 1995.

Onnela Samuli, Suur-Sodankylän historia 2. 2006.

Julkaisematon aineisto

Shulz, Hans-Peter, Rannansiirtymistaulukko.